

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפזן | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

כ"ג חשוון-כ"ט חשוון תשפ"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

בבא בתרא קנ"ב-קנ"ה

שבת פרשת תולדות

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

דף קנ"ב ע"א

איתמר מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין בי רב משמיה דרב אמרי ארכביה אתרי ריכשי, ושמואל אמר: לא ידענא מאי אדון בה. שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה.

הביא הפתחי תשובה [חושן משפט סימן ר"ג ס"ק ו'] שנחלקו בזה הנודע ביהודה וחתנו, שהנודע ביהודה [קמא חו"מ סימן כ"ו וכ"ח] כתב דמלשון זה משמע דהוא ספק אם קנה או לא, וחתנו הגאון כתב לו דמדברי הריב"ש [סימן שמ"ה] מוכח דהיינו בודאי ולא ספק, והוא ז"ל חזר וכתב לו דמדברי הריב"ש שם אין סתירה לזה עיי"ש, וכאורה תהיה נפקא מינה בזה אם תפס המקבל.

דרב אדרב לא קשיא הא דקנו מיניה, הא דלא קנו מיניה דשמואל אדשמואל לא קשיא במיפה את כחו.

כבר נתבאר דמתנת שכיב מרע בכולה או מצוה מחמת מיתה אף במקצתה, וכן כשנתן מפורש במתנת שכיב מרע, דיכול הנותן לחזור בו בין לעצמו בין לאחרים, ואפילו כתב לו שטר או קנה בקניין סודר, ואדרבא כשכתב שטר או קנה בקניין סודר מגרע כח המתנה, שחז"ל תיקנו שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, וזה שלא רצה ליתן כי אם בקניין סודר או בשטר או באחד משאר דרכי הקנאות בריא, גילה בדעתו שאינו סומך במתנתו אתקנת חז"ל אלא שיהיה כשאר קנינים, משו"ה לא מהני, אלא אם כן כתב או אמר שהקנין שקונה או שטר שכותב עם הצוואה לא בא לגרוע אלא לתוספת עשאו דאז קנה [סמ"ע ס"ק א'].

ומבואר לקמן [ע"ב] כיצד הוא היפוי כח, כגון שאמר תנו לפלוני כך וכך אף כתבו לו שטר, דנראה להדיא דהשטר הוא רק להעדפא בעלמא, וכגון שכתב בהשטר

של הצוואה וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא [אם קנו מיניה בקנין סודר, דאז צריך לכתוב לו שקנין זה עושה לו לתוספת חייוק על מה שכבר זיכהו כתקנת חז"ל בכתיבה ומסירה והיינו מתנתא דא, וה"ה אם כתב בשטר שדי נתונה לך וכתב לו בצידו שכתביבת קנין בשטר זה הוא נוסף על מה שכבר נתנו לו באמירה דמהני [סמ"ע]], דבזה נראה מפורש שהמתנה היא בלא קנין ואין הקנין רק לתוספת בעלמא, וכן אם אמר בעל פה אקבל בקניין לחזק הדבר, וכן אם יש שאר דבר שמוכיח שלא היתה המתנה על הקניין בלבד, וכן אם כתב דשטר זה יהיה בכל אופן המועיל הוי כאילו כתב יפוי כח.

וי"א דאם הנותן עשה הקניין והשטר לבקשת המקבל שבקש ממנו לעשות לו שטר או לקבל בקניין סודר הוי כיפוי כח, דהרי לא עשה כן רק למלאות רצון המקבל, ובודאי המקבל לא התכוין לגרע כחו [תרומת הדשן], וכן אף כשהנותן עשה מעצמו קנין או שטר ואחר הקניין או השטר אמר בפיו שתתקיים המתנה הוי כיפוי כח, דהרי הקנה בפיו כדין מתנת שכיב מרע וגילה בדעתו שהקניין והשטר אינו אלא ליפוי כח. ואין חילוק בכ"ז בין ת"ח לעם הארץ, ואין אומרים כיון שהנותן עם הארץ לכן צוה לעשות שטר או הקניין ולא מפני שכוונתו לא להקנותו בעניין אחר, דאדרבא כיון שהוא סובר שצריך קניין או שטר הרי אינו מקנה בלעדי זאת ומה לי אם אין רצונו להקנות בלא זה או שסובר שא"א להקנות בלעדי זאת, סוף סוף אינו מקנה בלעדם ואין קניין ושטר לאחר מיתה. וי"א דאם ראינו גילוי דעת מהנותן שהוא סבור שצריך קניין אינו מגרע כח המתנה [ט"ז] דאילו ידע שא"צ קניין היה נותנה בלא קניין וממילא דהוה כיפוי כח:

והא דאמרינן דשטר מגרע כח המתנה שאפילו הגיע השטר ליד המקבל מחיים לא קנה אלא אם כן ייפה את כחו, זה דווקא כשאין השטר כתוב בלשון צוואה אלא בלשון מתנה, שמקנה לו בשטר זה, כגון שכתוב בו שדי

כולל ומכון ראש פינה:

דף קנ"ג ע"א

אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב. אמר רבא ואי כתיב בה מחיים קנה. אמר אמימר לית הלכתא כוותיה דרבא.

מבואר בגמרא שבסתם מתנת שכיב מרע יש חילוק בין מתנה בכולה בין מקצתה ובמצוה מחמת מיתה וכן אם נתן בפירוש במתנת שכיב מרע אין חילוק בין כולה בין מקצתה, ולכן בכל מתנת שכיב מרע צריך לכתוב בשטר שהיה חולה ומוטל במטה ונתן לפלוני כך וכך ולפלוני כך וכך, ואם כתב במפורש שנתן מחמת מיתה או במתנת שכיב מרע אין חילוק, ובמתנת בריא צריך לכתוב בשטר שהיה בריא, ובשכיב מרע לא די לכתוב בשטר שהיה חולה, אלא צריכים העדים להזכיר בהשטר שמת מתוך חולי זה, דאל"כ שמא הבריא בינתים, וכך היו העדים רגילים לכתוב כשכותבים אחר מיתת הנותן [רשב"ם], אמנם אין מעכב בדיעבד כשלא כתבו כן ודי שהעדים יעידו שהיה חולה ומת מחולי זה:

ועוד אמרו בסוגיין שמתנת שכיב מרע שכתוב בה שדה זו או הפץ זה אני נותן לפלוני בחיים ובמות או מחיים ובמות, מה שכתב מחיים לא מבטל המתנה, דכיון שהזכיר מיתה יש לזה דין מתנת שכיב מרע שאינו קונה אלא לאחר מיתה, ויש לזה דין מצוה מחמת מיתה כיון שהזכיר מיתה [סמ"ע סימן רנ"א ס"ק א'] ומה שהזכיר מחיים הוא רק לסימן טוב ליישב דעתו שיחיה מחולי זה ושלא לפתוח פיו לשטן. ואין חילוק בזה בין מתנה מקצת למתנה בכולה וצריכים לדון בה כל דיני מתנת שכיב מרע, ואם כתוב כמות ובחיים, הביא הש"ך [ס"ק א'] דדעת מהריב"ל דדינו כחיים ומות, ושיש אחרונים שחוככים בזה. ובכ"ז אין חילוק אפילו כתוב בה קנין [סמ"ע שם].

ההיא דאתאי לקמיה דרבא וכו' אמרה ליטבע ארביה וכו' ואפילו הכי לא איפרק מטיבעא.

כתב הריטב"א, דמסתברא דמשום דהוה דאין לה שלא כדין דבקה בו קללתה וכדאמרין דלא איפרק מטבעא, ששגגת חכם עולה זדון דהוה ליה למידק טפי.

לא כתב בה שכיב מרע, הוא אומר שכיב מרע הייתי, והן אומרים בריא היית צריך להביא ראיה ששכיב מרע היה, דברי ר"מ; וחכ"א המוציא מחברו עליו הראיה.

אם בשטר אינו מבואר אם היה חולה או בריא ויש קנין בתוך השטר ועתה הוא בריא ואומר שנתן במתנת שכיב מרע וקם מחליו ונתבטלה מתנתו, והמקבל אומר שבריא היה ונתנה במתנת בריא ואינו יכול לחזור בו, והעדים אינם לפנינו, על המקבל להביא ראיה, משום דהנכסים עומדים ברשות הנותן והמוציא מחברו עליו הראיה, ואם אין לו ראיה ישבע הנותן היסת שכדבריו כן הוא ונוטל הנכסים לעצמו. ואפילו נכתב הקנין כיפוי כח כדרך

נתונה לך שזהו קניין שטר במתנת בריא, דאז אמרינן שמא לא גמר להקנותו אלא בקניין שטר ואין שטר לאחר מיתה, דמסירת השטר הוא בקניין וצריך יפוי כח כנ"ל, אבל אם שטר צוואה שמצוה אל ביתו, כגון שמפקד ומצוה ליתן שדה פלונית לפלוני, ששטר כזה הוא רק לראיה ולא לקניין, הדין הוא שא"צ יפוי כח.

דף קנ"ב ע"ב

כתב לזה וכתב לזה היינו דכי אתא רב דימי אמר דייתיקי מבטלת דייתיקי; כתב וזיכה לזה, כתב וזיכה לזה רב אמר ראשון קנה, ושמואל אמר: שני קנה. רב אמר ראשון קנה, הרי היא כמתנת בריא; ושמואל אמר שני קנה, הרי היא כמתנת שכיב מרע וכו' שלח להו אין אחר קנין כלום.

קנין אינו מועיל בשכיב מרע שנתן כל נכסיו לעניין שלא יהא יכול לחזור בו, ולא דווקא קניין סודר אלא ה"ה כל קניין שהוא כמשיכה ומסירה והגבהה או חזקה בקרקע, בכולם יכול לחזור בו, וגם תפיסה לא תועיל, דתפיסה אינה מועילה רק בדבר שיש בו ספק, אבל במתנת שכיב מרע בכולה אין בו ספק כלל דוודאי יכול לחזור בו, ולא דווקא חזרה כשיעמוד מחליו שזו חזרה בשביל עצמו, דבזה א"צ חזרה כלל דמן הסתם הוא חזרה, אלא אפילו בחליו יכול לחזור בו וליתן לאחר וכ"ש לעכב לעצמו, מפני שיש בידו לחזור עד שימות בין שחזר בכולה ובין שחזר במקצתה, דחזרה במקצת הוא חזרה בכולה כמו שכבר ביארנו. ולא עוד אלא אפילו כתב שטר מתנה לראובן וזיכה לו את השטר ע"י אחר או שאמר לאחד לך חזק וקני בשביל ראובן ואח"כ כתב וזיכה לשמעון, ואפילו כתב לשמעון בלא זיכוי, קונה שמעון ששכיב מרע שזיכה עדיין היא מתנת שכיב מרע ויכול לחזור בו ותפיסה לא מהני. אבל אם כתב וזיכה וקנו מידו אינו יכול לחזור בו לא לאחר ולא לעצמו אפילו נתן כל נכסיו, דכיון דחזיק כל כך את המתנה בכל דרכי הקנין וודאי נתכוין למתנה גמורה כמתנת בריא, וזה שאמרו בסוגיין דאין אחר קנין כלום. וכן אם כתב והגיעה המתנה ליד המקבל עצמו שצויה לו לקבלה כתב הטור דמהני, כיון דגם כתב לו אינו יכול לחזור בו אף לעצמו [ט"ז], ומה שאמרנו דמשיכה ומסירה אינה קונה ויכול לחזור בו אף לאחר זהו כשהמסירה לידו לא היתה בתורת קנין אלא שמסרה לידו שיקחנה לביתו או א"ל משוך אותה כדי שתהיה בביתך ולא משיכה בתורת קניין, וכן להיפך כשהמשיכה והמסירה היתה רק בתורת קניין לבד, אבל אם היתה בתורת קניין וגם צוהו ליקחנה לביתו וודאי דלאחר אינו יכול לחזור בו רק לעצמו כשעמד מחליו.

קנינים שעושים בשכיב מרע מ"מ אין ראייה דגם בבריא כותבים לפעמים ביפוי כח [סמ"ע ס"ק י'] אמנם אם כתוב בהשטר וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא הוי ראייה ברורה שהיה שכיב מרע, דלשון זה אין כותבין בבריא כלל, רק יפוי כח דתנו אף כתבו כותבין לפעמים, אבל לשון הוספה נראה להדיא דא"צ קנין ולכן א"צ הנותן לישבע [ט"ז].

וכן מתנת שכיב מרע שאין כתוב בה שמתוך החולי הזה מת והיורש אומר שנתרפא קודם שמת ונתבטלה המתנה והמקבל אומר שמתוך החולי מת ואין העדים מצויים לשאול אותם, אף על פי שהמצוה מת והיה לנו לומר כיון שמת לפנינו יעמדוהו על חזקת חליו שלא נתרפא, מ"מ המתנה בטילה, שאין מיתתו ראייה דשמא מחולי שנתן בה המתנה נתרפא ואח"כ חלה חולי אחר ומת, ולפיכך הנכסים בחזקת היורשים עד שיביא המקבל ראייה שמתוך החולי הזה מת, ואין היורשים צריכים לישבע אף שהמקבל טוען ברי, והוא עצמו היה צריך לישבע כמו שכתבנו לעיל, מ"מ יורשיו אין נשבעים שהיורשים נשבעין לגבות ולא לפטור [סמ"ע ס"ק ט'] ואם המקבל טוען שהיורש הודה לו שמת מחולי זה נשבע היורש להכחישו שלא הודה לו [ט"ז].

דף קנ"ד ע"א

רב הונא אמר ראייה בעדים.

וכתב הנמוקי יוסף שיכולים עדים לסמוך בזה ע"פ נשים ועבדים המשמשים אותו, ואין צריכים לעמוד עמו, אלא כיון ששואלים לבני ביתו ובני אדם הרגילים אצלו והם אומרים הכביד פלוני הכביד פלוני, ומת מתוך כך, הרי יכולין להעיד עליו שנפטר מתוך חליו. והביאו בבית יוסף והרמ"א להלכה.

איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת, ובאו בני משפחה וערערו לומר קטן היה בשעת מיתתו, ובאו ושאלו את רבי עקיבא: מהו לבדוקו? אמר להם: אי אתם רשאים לנוולו; ועוד, סימנין עשוין להשתנות לאחר מיתה.

דף קנ"ה ע"א

איתמר קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו רבא אמר רב נחמן בן שמנה עשרה שנה, ורב הונא בר חיננא אמר רב נחמן מבן עשרים שנה. [קנ"ו ע"א] והלכתא תוך זמן כלפני זמן. והלכתא כגידל בר מנשה. והלכתא כמר זוטרא. והלכתא כאמימר. והלכתא כרב נחמן אמר שמואל בכולהו.

נידון הסוגיות בדפים הנ"ל הוא דין מכירת נכסים על ידי נערים, והמבואר בסוגיות הוא, דמדן תורה קטן אין

מקחו ואין ממכרו ממכר, אבל חכמים תקנו לקטן יתום שאין לו אפוטרופוס שיהא מקחו וממכרו במטלטלין קיים ולא בקרקעות, ותקנו כן משום כדי חייו, דאל"כ לא ימצא מי שימכור לו דבר ומי שיקנה ממנו כיון דיכול לחזור בו ולא יהיה לו מה לאכול, אבל בקרקעות אין מעשיו כלום, דקרקע צריך הבנה יתירה וחששו שיתאנה הרבה, ועוד דעל כדי חייו די במטלטלין לבד. ודעת רב האי גאון [הובא בטור סימן רל"ה] דאף במטלטלין מעשיו קיימים רק עד כדי חייו ולא יותר, אבל הרמב"ן והרא"ש כתבו דלא פלוג, דאי אפשר לחלק בין כדי חייו ליותר ומי יתן הקצבה לזה, ועוד דא"כ חזר החשש למקומו דהלוקח ממנו או המוכר לו יפחד שמא זהו יותר מכדי חייו, וכן דעת הרשב"א [הובא בריב"ש שם בב"י] ובשלחן ערוך פסקו כן.

אמנם לא בכל קטן תקנו כן, אלא דוקא בקטן שיש לו דעת ויודע קצת בטיב משא ומתן, ולכן קטן פחות מבן שש שנים אין מעשיו כלום דאין לו שום דעת, ומשש שנים עד שיגדל בודקין אותו, אם מבין ויודע קצת בטיב משא ומתן מקחו וממכרו ממכר וגם מתנתו קיימת, דאי לאו דעביד לו טובה לא היה נותן לו מתנה, וגם זה הוא בכלל כדי חייו שלא יתרחקו ממנו מלעשות לו טובה, ולכן בין במתנה מרובה בין במועטת, בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע מעשיו קיימים, דכשנתן מתנה מרובה מסתמא עשה לו טובה גדולה. ולדעת הרמב"ם [הובא בטור] עד שנים עשרה אין הקאותיו כלום, ומשתים עשרה ואילך חל אם יודע בטיב משא ומתן. ודעת הרמ"ה [שם] דזה שצריך בדיקה היינו כשהוא פחות מעשר שנים, אבל ביותר א"צ בדיקה, דמסתמא הוא בר דעת קצת, וכל שאינו ידוע שאינו בר דעת כלל מעשיו קיימים, משמע שאם ידוע לנו שאינו חריף אין מעשיו קיימים, אבל דעת הרא"ש שאחרי עשר ממכרו ממכר כל 'אינו שוטה.

וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל, דהיינו קטן בן י"ג שנה ויום אחד וקטנה בת י"ב שנה ויום אחד, וכשהביאו שתי שערות דאז נעשו גדולים, וקודם השנים האלו אין מכירתו כלום אפילו היא קרקע שניתנה לו במתנה, או שקנה לו אפוטרופוס בעת שהיה לו אפוטרופוס, ואף על פי שידע היטב בטיב משא ומתן, דבקרקע לא נתנו חכמים לקטן שום כח.

מיהו כל זמן שחפץ הקטן במה שעשה וקרוביו או ב"ד לא בטלו מעשיו והלוקח אכל פירות הקרקע א"צ לשלם בעד הפירות שאכל עד חזרתו או עד שקרוביו או ב"ד ילקחו הקרקע מידו, דהא מחל לו הפירות שאכל, ואף על גב דקטן אינו בר מחילה, מ"מ מה שמחל הוי כמתנה והוא יכול ליתן פירות במתנה דמטלטלים ניהו ולא מהני חזרתו כמו במטלטלין [הגר"א], וי"א דזהו דוקא כשהלוקח לא נתן מעות עדיין או שנתן לו הקטן במתנה, אבל במכירה כשהלוקח נתן כבר המעות, כשמחזירין לו

מעותיו מנכין לו הפירות שאכל, דאל"כ כיון שהמכירה בטלה הרי אכל בשביל מעותיו והוי רבית כמו שיתבאר לקמן גבי פחות מבין עשרים [נה"מ]. ויש מי שרצה לומר דקרקע שקנה הקטן מעצמו כיון שאין קנייתו כלום מפני שיכול לחזור בו, אם מכר קרקע זו דינו כמטלטלין, ואינו כן דבקרקה לא נתנו לו חכמים שום כח [שם].

ועד מתי יכול הקטן לחזור בו לא נתבאר בגמרא ובפוסקים ולכן י"א דרק עד שיגדיל יכול לחזור בו הוא או קרוביו וב"ד יכולים לבטל המכירה, אבל לאחר שהגדיל ושתק מעט זמן קיים בעצמו מכירתו בזמן גדלותו ואינו יכול עוד לחזור בו כמו שיתבאר בבין עשרים [קצה"ח].

קטנים שהגדילו והביאו שתי שערות הבן אחר י"ג שנה והבת אחר י"ב שנה אף שיש להם אפוטרופוס שמינוהו אביהם או הב"ד מקחן מקח וממכרן ממכר, ואף על פי שצוואת האב היתה שלא למסור לידם ולא ליד הלוקח מהם עד זמן פלוני והאפוטרופוס והב"ד מחוייבים לקיים דברי המת, מ"מ מקחן וממכרן קיימים מיד, וכשיגיע זמן של הצוואה למסור להם יחול המקח למפרע וימסרם להלוקח, ולא עוד אלא אפילו תפסן הלוקח מיד אין מוציאין מידו, דהא הנכסים שלהם הם ומה שעשו עשו כיון שהגיעו לשני גדלות.

אף על פי שקטן שהגדיל הוא ברשות עצמו, מבואר בגמרא דיש חילוק בין קרקע למטלטלין, דבמטלטלין אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנתו מתנה, בין מטלטלים שהניח לו מורישו ובין שקנה מעצמו או נתנו לו במתנה. אבל בקרקע אין מעשיו קיימים עד שיהיה יודע היטב בטיב משא ומתן אחר שהגדיל, משום דבקרקה צריך הרבה בקיאות ויש בזה הרבה אונאה חששו חכמים שמא יתאנה הרבה, ואפילו אם יודע היטב במשא ומתן שמעשיו קיימים גם בקרקע. בד"א בקרקע שלו שקנאה או הוא עצמו או ע"י אפוטרופוס או שנתנו לו במתנת בריא, אבל קרקע שירש או שנתנו לו במתנת שכיב מרע שדינה כירושה, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה שלמות ויביא שתי שערות, אבל קודם עשרים, אף שהביא שערות ויודע בטיב משא ומתן לא ימכור, והטעם שחששו מפני שעדיין לא נתיישבה דעתו בטיב העולם ודעתו קלה לנטות אחרי המזון ימכרנה בזול. ובקרקה שקנה לא חששו לזה, דהלא אנו רואים שקרקע חביבה עליו כיון שקנאה, וגם במתנה מסתמא עשה טובה להנותן והשתדל עד שנתנה לו, לכן לא חששו שם לזלוזל. וכל זה במכר, אמנם מתנתו בקרקע כשהוא יותר על י"ג שנים והביא שתי שערות מתנתו קיימת בין שנתנה במתנת בריא ובין במתנת שכיב מרע, שאילו לא הגיע לו הנאה מרובה לא היה נותנה במתנה, וגם הוא דבר שאינו מצוי לא מיחו בו חכמים שלא תתקיים מתנתו כדי שיהיו דבריו נשמעים.

ודעת הרי"ף דאפילו בעשרים שנה צריך שיהיה יודע היטב בטיב משא ומתן, אמנם דעת הרא"ש דכשהוא בן עשרים שנה שלמות והביא ב' שערות הרי הוא ברשות עצמו לכל דבר, ואפילו אינו יודע היטב בטיב משא ומתן כל שאינו פתי לגמרי.

ובאלו ירושות אמרו, דעת הרמב"ם שאין חילוק, דבכל ירושה אינו יכול למכור קודם עשרים, ודעת הרשב"א דדוקא בנכסי אביו תקנו, דהוא מילתא דשכיחא ולא בשאר מורישים. והביא הב"י דברי הריב"ש [סימן תס"ח] דדעת כל הראשונים והאחרונים כדעת הרמב"ם, דנכסי אביו לאו דוקא דהוא הדין קרקעות שאר מורישים אלא שדברו בהווה וכן דעת הרי"ף, וכתב הרמ"ה שהטעם בכולן שוה שחשו חכמים זכרונם לברכה שכיון שבאו לו בירושה דלא טרח בהו וממילא אתו ליה לא קפיד עליהו ומזבין להו לכולהו, משום דתינוק מקרבא דעתיה לגבי זוזי אף על פי שיודע בטיב משא ומתן עד שיהא בן עשרים שהרי עמד על דעתו והרי הוא כבן שבעים שנה, ואיתא להאי [טעמא] בכל מה שבא לו בירושה, אבל בקרקעות של עצמו שלא באו לו בירושה כיון דטרח בהו קפיד עליהו, וכן באותן שנתנו לו במתנה דאי לאו דטרח קמיה לא הוה יהיב ליה ולא ממילא קא אתו ליה.

פחות מבין עשרים שמכר קרקע מורישו חוזר ומוציא מיד הלוקחות בין קודם עשרים בין אחר עשרים מיד ומוציא ממנו כל הפירות שאכל, דאל"כ כיון דהמכר בטל והמעות חוזרים יתראה שאכל הפירות בעד מעותיו והוי רבית. ולכן אם עדיין לא נתן מעות א"צ לשלם בעד הפירות. ודעת הטור דאם כשנעשה בן עשרים לא מיחה מיד שוב אינו יכול למחות אפילו היה קטן כשמכר, דכיון שלקח המעות והלוקח החזיק בהקרקע כשהיה בן עשרים ולא מיחה הרי קיים את המכירה בחזקה שעשה בה עתה. ודוקא כשכבר קבל המעות וגם נשתמש בה אח"כ, אבל אם עדיין לא קבל המעות או שלא נשתמש בה אחר שנעשה בן עשרים יכול למחות ולבטל המכירה [סמ"ע].

ובגמרא הובאו דיני סריס ואילונית לעניינים אלו, דקטן וקטנה כל זמן שלא הביאו שתי שערות הרי הם קטנים אף שהם יותר מי"ג לזכר וי"ב לנקבה ועד בני עשרים נחשבים כקטנים ולאחר עשרים שנה אם הזכר הביא סימני סריס והנקבה סימני אילונית אגלאי מילתא שהם גדולים משני גדלותם והעדר השערות הם מפני הסירוס וכו', ואם אין להם הסימנים ולא הביאו ב' שערות נחשבים כקטנים עד רוב שנותיהם מחיי האדם שהם ע' שנה ועד ל"ו שנים נחשבים כקטנים, וסימנים שקודם עשרים אין נחשבים סימנים כלל להחזיק אותו בסריס ואותה באילונית, ושתי שערות כל זמן שמביא אחר שני גדלות דהיינו בן אחר י"ג ובת אחר י"ב נחשב מאותה שעה לגדול. אלו ההלכות לענין סריס וכו'.

המכר, והלקוחות אע"ג דהבינו בערמת הקרובים אמרו אם נאמר הם לימדוהו בכך מאן מוכח, אך הם ציירו בדעתם, לעשות כאשר עשו אח"כ שבזה יתברר הדבר ויחזור בו רבא, וכן עשו, והלך הילד ודבר עם רבא דבר חכמה אשר שמו בפיו, ואז רבא חזר בו, ואע"ג דאמרו קרוביו שהלקוחות לימדוהו לא חש רבא לזאת, כי כיון דמלמדין אותו מסבר אין זה בסוג השוטים, ומה שעשה חוצפה הוא, ומה שגער בו ולא הרגיש רגלים לדבר שהם לימדוהו כן כי סופו הוכיח על תחלתו:

דף קנ"ז ע"ב

אמר רבי לוי קונין קניין משכיב מרע אפילו בשבת, ולא לחוש לדברי רבי אליעזר, אלא שמא תטרופ דעתו עליו.

אף על פי שמתנת שכ"מ א"צ קנין, מ"מ אם ביקש שיקנו ממנו קונים ממנו כדי להניח דעתו ואפילו בשבת מותר לקנות ממנו, וכתב הרמב"ם ז"ל שזה הקנין א"צ ועושין רק כדי להניח דעתו. והטור דקדק מדברי דבמקום שצריך קנין מדינא אין קונין ממנו בשבת, והרא"ש כתב שאפילו צריך קנין, כגון שכתב כל נכסיו ומפרש שמקנם מהיום ושלא יחזור בו אפילו אם יעמוד, מ"מ קונים בשבת, דהתירו חכמים לשכ"מ כדי שלא תטרף דעתו עליו.

ובאיזה מתנה התירו, כתב הרא"ש [סימן ל"ו] דהוא דוקא בכותב כל נכסיו, דכיון דנתן כל נכסיו מדאגת מיתה הוא נותן, אבל במתנה במקצת לא התירו כשאינו מצוה מחמת מיתה ומשייר לעצמו דינו בזה כמתנת בריא. וי"א דאפילו במתנה במקצת דצריכה קנין אף שאינו נותן מדאגת מיתה מ"מ קונים ממנו בשבת כיון שהוא עתה חולה חוששין שלא תטרף דעתו. ודעת בעל המאור דבמקום שצריך קנין אין קונין ממנו בשבת.

דף קנ"ז ע"א

נפל הבית עליו ועל אביו או עליו ועל מורישיו וכו' [קנ"ה ע"ב] נפל הבית עליו ועל אמו אלו ואלו מודין שיחלוקו וכו' בחזקת מי ר' אילא אמר בחזקת יורשי האם; ר' זירא אמר בחזקת יורשי הבן. כי סליק רבי זירא, קם בשיטתיה דרבי אילא, קם רבה בשיטתיה דרבי זירא. אמר רבי זירא, שמע מינה אוירא דארץ ישראל מחכים. וטעמא מאי אמר אביי הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט.

הכללים המבוארים בסוגיא הם, אשה שהיו לה נכסים והיה לה בן ונהרגו שניהם פתאום כגון שנפל הבית עליו ועל אמו ואינו ידוע מי מת תחלה, ויורשי הבן כגון אחיו מאביו אומרים האם מת תחלה וירשה הבן ואנחנו יורשים אותו, ויורשי האשה כמו אחיה אומרים הבן מת ראשון ואינו יורש בקבר את אמו להנחיל לאחין מן האב וואנחנו יורשים אחותינו, מעמידים הנכסים בחזקתה, כיון שעד

ולענין מכירה, זה שאמרו שיכול למכור קרקע של אביו כשהוא בן עשרים בד"א כשהביא ב' שערות או שנולדו לו סימני סריס אחר עשרים שנה, דאל"כ עדיין קטן הוא ואין ממכרו ממכר אפילו בקרקע עצמו שקנה עד שגיע לשנת ל"ו, וכ"ש קודם עשרים כשאין לו שערות אין לו למכור שום קרקע ואם מכר קודם שנתברר שהוא גדול ולאחר זמן הביא שערות, שעתה נתברר שעכשיו הגדיל ולא קודם, כל מכירותיו בקרקע עד שהביא השערות בטלים, ואם מיחה מיד כשהגדיל בטלה המכירה כמבואר לעיל, אבל בסימני סריס בבן עשרים נעשה גדול למפרע מבן י"ג שנה ויום אחד לפי שנתברר שהוא סריס בתולדתו לפיכך לא הביא שתי שערות, וממכרו קיים:

ומבואר בסוגיא דמי שמכר בין בנכסיו בין בנכסי אביו ומת ובאו קרוביו ומערערים לומר שיודעים שהיה קטן בעת המכר שלא הביא שערות ובנכסי אביו כשמכר מערערים שגם לא היו לו סימני סריס ומבקשים לפתוח קברו לבודקו, אין שומעין להם דחזקה אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן יודעים שהמוכר הוא גדול, ולדברי הקרובים הלא היה הדבר ידוע שאין לו שערות ומסתמא ידעו העדים מזה, או שעכ"פ היו הקרובים אומרים להם ולא היו חותמין על השטר, ועוד דסימנים עשוין להשתנות אחר מיתה וא"א לבודקו כלל ולברר האמת, ועוד דלדבריהם ההיזק הוא ליורשיו הבאין מכחו אין אנו רשאים להניח לפתוח קברו ולנוולו ואנו מעמידים אחזקה כיון שבא לכלל שנים מסתמא הביא סימנים.

ובכל אופן של מכירה של קטן בקרקע, י"א דרק הקטן והחרש יכול לחזור ולא הצד השני [הרב המגיד פכ"ט ממכירה הלכה י"א] וי"א דכיון דבטלו חכמים כחם בקרקע יכולים שני הצדדים לחזור בהם [נמק"י].

דף קנ"ה ע"ב

אמר להו זביניה לאו זביני.

כתב הבן יהודע, קשה איך סמך רבא על זאת להוציא קרקע מיד הלקוחות, והלא מעשיו של זה דשדי קשיתא בי רבא אין זה בכלל שטות אלא הוא מסוג העזות והחציפות, וכמו דמסיק רבא גופיה בתר הכי, שאמר הא דעביד הכי חוצפה יתירה הוא דהוה ביה, ועוד ודאי ידעו הלקוחות דקרוביו למדו אותו לעשות כן, ולמה לא טענו בתחילה טענה זו לפני רבא, לומר קרוביו למדוהו, וכאשר טענו הקרובים עליהם אחר כך. וכתב ליישב דנ"ל דבתחילה בעת דשדי קשיתא קמיה רבא, היו הקרובים גוערין בו, והוא עשה עצמו כאבן דומם, שאינו מרגיש ואינו מבין למה גוערין בו, והוה שדי קשיתא, כי כן למדוהו, שאע"פ שתשמע גוערין בך אתה תעשה את שלך למשדי קשיתא, כדי שעל ידי כך יחשבהו רבא בסוג השוטים כחמור שאינו מרגיש כלום, ולכך פסק ובטל

עתה עמדו בחזקתה ויורשיה יורשים אותה, והבן הוא ספק אם מת אחריה וירשה אם לאו, ולכן יורשיו הבאים מכחו אין יורשים הנכסים, דיורשיה נחשבים כודאי ויורשיו כספק, ואפילו כתובה ותוספת שגבתה מבעלה גם הן בחזקתה כיון שעד מותה היו בחזקתה. וכן הדין

בנפל הבית עליו ועל בתו יחידתו הנשואה שבעלה אומר האב מת תחלה וירשתו בתו וארש את אשתי וקרובי האב אומרים הבת מתה תחלה, מוקמינן הנכסים בחזקת יורשי האב מפני שעד הנה היו מוחזקים ביד האב ונחשב הבעל לגבי יורשי האב כספק לגבי ודאי.